

УДК 331.548

Шаульська Л.В., д.е.н., професор, декан економічного факультету, Донецький національний університет

Кабаченко Г.С., аспірант, Донецький національний університет

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК НАПРЯМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ

В статті досліджуються особливості розвитку соціального підприємництва як напрямку державного регулювання ринку праці. У статті проаналізовано підходи до визначення поняття “соціальне підприємство”. На основі проведеного дослідження, доцільно соціальне підприємство визначити як вид діяльності, що поширюється на такі галузі, як освіта, охорона навколишнього середовища, боротьба з бідністю, захист прав людини та спрямований на вирішення соціальних проблем. В ході дослідження систематизовано національні моделі розвитку соціального підприємництва та визначено особливості нормативно-правового регулювання соціального підприємництва в країнах світу. Аналіз сучасних моделей розвитку соціального підприємництва підтверджує, що воно активно розвивається в багатьох країнах та вирішує проблеми безробіття та соціального захисту. Встановлено, що в сучасних умовах спостерігається недостатній рівень розвитку соціального підприємництва в Україні. Для поліпшення ситуації, що склалася, у статті обґрунтовано та розроблено механізм розвитку соціального підприємництва. Для активізації розвитку соціального підприємництва в Україні запропоновано: розробити та впровадити закон про соціальне підприємство, що визначав би чіткі критерії соціального підприємництва та створив правові механізми підтримки соціальних підприємців; сприяти поширенню інформації про соціальне підприємство через засоби ЗМІ; розробити та впровадити програми з професійного навчання бажаючих для здійснення діяльності у сфері соціального підприємництва.

Ключові слова: ринок праці, державне регулювання, соціальне підприємство, національні моделі розвитку соціального підприємництва, нормативно-правове регулювання, механізм розвитку соціального підприємництва, перспективні напрями розвитку.

Рис.2, Табл. 1, Літ. 15

Шаульская Л.В., Кабаченко А.С.

РАЗВИТИЕ СОЦИАЛЬНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА КАК НАПРАВЛЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ РЫНКА ТРУДА

В статье исследуются особенности развития социального предпринимательства как направления государственного регулирования рынка труда. В статье проанализированы существующие подходы к определению понятия социальное предприятие. На основе проведенного исследования, целесообразно социальное предприятие определить, как вид деятельности, который распространяется на такие области, как образование, охрана окружающей среды, борьба с бедностью, защита прав человека и направлен на решение социальных проблем. В ходе исследования систематизированы национальные модели развития социального предпринимательства и определены особенности нормативно-правового регулирования социального предпринимательства в странах мира. Анализ современных моделей развития социального предпринимательства подтверждает, что оно активно развивается во многих странах и решает проблемы безработицы и социальной защиты. Установлено, что в современных условиях наблюдается недостаточный уровень развития социального предпринимательства в Украине. Для улучшения сложившейся ситуации в статье обоснован и разработан механизм развития

соціального підприємництва. Для активізації розвитку соціального підприємництва в Україні пропонується: розробити і впровадити закон про соціальне підприємництво, який визначить чіткі критерії соціального підприємництва і створить правові механізми підтримки соціальних підприємців; сприяти поширенню інформації про соціальне підприємництво через засоби масової інформації; розробити і впровадити програми професійного навчання бажаних осіб для здійснення діяльності в сфері соціального підприємництва.

Ключевые слова: ринок праці, державне регулювання, соціальне підприємництво, національні моделі розвитку соціального підприємництва, нормативно-правове регулювання, механізм розвитку соціального підприємництва, перспективні напрями розвитку.

Рис. 2, Табл. 1, Лит. 15

Shaulska L. V., Kabachenko A.S.

DEVELOPMENT OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS A DIRECTION OF THE LABOUR MARKET STATE REGULATION

In the article the characteristics of social entrepreneurship as the directions of state regulation of the labour market are investigated. In the article the existing approaches to the definition of social enterprise are analyzed. On the basis of the research, it is advisable to define a social enterprise as an activity that extends to areas such as education, environmental protection, poverty reduction, protection of human rights and aimed at solving social problems. During the survey, the national models of social entrepreneurship are systematized and the features of legal regulation of social entrepreneurship in the world are identified. Analysis of current models of social entrepreneurship development confirms that it is actively developing in many countries, and solves the problems of unemployment and social protection. It was established that in the present conditions there is an insufficient level of development of social entrepreneurship in Ukraine. For improvement this situation, in the article a mechanism of social entrepreneurship development are proved and developed. For activation the development of social entrepreneurship in Ukraine are suggested: develop and implement the law on social entrepreneurship that would define clear criteria for social entrepreneurship and established legal mechanisms to support social entrepreneurs; promote the dissemination of information on social entrepreneurship through the media; develop and implement a vocational training program for those wishing to carry out activities in the field of social entrepreneurship.

Keywords: labour market, government regulation, social entrepreneurship, the development of national models of social entrepreneurship, legal regulation, mechanism of development of social entrepreneurship, perspective directions of development.

Fig. 2, Table 1, Ref. 15

Постановка проблеми. Розвиток національної економіки потребує значного підвищення ефективності використання людських ресурсів, основним індикатором яких виступає ринок праці. Сучасний ринок праці України характеризується значним напруженням внаслідок падіння рівня реальної заробітної плати, збільшення прихованого безробіття, зниження попиту на робочу силу, збільшення чисельності соціально вразливих верств населення. Ефективний механізм регулювання ринку праці повинен включати різнопланові та диференційовані за силою впливу підсистеми, не обмежуючись лише сферою трудових відносин. У цьому аспекті актуальним є функціонування і розвиток соціального підприємництва, як одного із інструментів вирішення соціальних проблем. Розвиток соціального підприємництва в Україні став можливим за рахунок посилення ролі економічно активних учасників національного

ринку в підтримці соціально вразливих категорій громадян і вирішенні соціально значущих питань. Проте поширення соціальних підприємств в Україні блокується відсутністю законодавства, яке б регламентувало діяльність соціальних підприємств та невизначеністю ключових понять і критеріїв ідентифікації таких підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у розробку та аналіз проблем, пов'язаних з розвитком соціального підприємництва внесли вчені С. Алворд, Г. Діс, Б. Дрейтон, Дж. Кікал [1], Т. Лайонс, Дж. Майр, І. Марті, М. Маклін, А. Передо, Р. Спір та інші. Серед українських авторів, які досліджують проблеми соціального підприємництва, можна відзначити роботи З. Варналія, З. Галушки [2], О. Кіреєвої [3], В. Удодової, В. Шаповал та інші. Однак, ґрунтовне дослідження ефективних інструментів розв'язання соціальних проблем здійснення соціально спрямованої підприємницької діяльності ще не здійснено. У цьому контексті визначення й узагальнення зарубіжного досвіду становлення та розвитку соціального підприємництва та його адаптація до умов України є актуальним та представляє науковий інтерес.

Метою статті є дослідження особливостей розвитку соціального підприємництва як одного з напрямів державного регулювання ринку праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Початком розвитку соціального підприємництва як економічної інституції слід вважати 60-70-х роки ХХ ст. Сьогодні соціальне підприємство у всьому світі набуло поширення і втілюється в різноманітних формах. Усі провідні країни світу вже запровадили таку форму підприємництва в соціально-економічну сферу життя та використовують його як інструмент державного регулювання ринку праці, що є актуальним і для України. З метою більш ефективного розвитку та реалізації соціального підприємства, що починає зароджуватись в Україні, необхідно проаналізувати досвід країн з достатньо розвиненим сектором соціального підприємства.

Перш за все, слід відзначити, що соціальне підприємство є якісно новим видом діяльності, що поєднує підприємницьке новаторство та соціальну спрямованість, з метою вирішення певної соціальної проблеми. Соціальне підприємство слід відрізнити від благодійних установ чи організацій, а також від підприємства у класичному його розумінні. Воно являє собою діяльність, що пов'язана із виробництвом суспільно значущого продукту або послуги.

Однак стрімкий розвиток соціального підприємства в окремих країнах зумовлений не тільки загостренням соціальних проблем, але й формуванням належного нормативно-правового забезпечення даного виду діяльності. Проаналізуємо досвід розвитку соціального підприємства, особливості його нормативно-правового забезпечення та оподаткування країн, що досить істотно відрізняються одна від одної: Великобританія, Польща, США, Бразилія та Індія (рис. 1).

Проаналізовані аналітичні джерела та правові акти низки зарубіжних держав демонструють різноманітність підходів до розвитку соціального підприємства. Спостерігаються певні відмінності і у змісті правових актів, який є відображенням теоретико-методологічних підходів до розуміння партнерства між громадськими об'єднаннями і державою шляхом формування та розвитку соціального підприємства (табл. 1).

Модель розвитку соціального підприємництва	Особливості моделі	Можливості використання в Україні
Англійська	Поштовхом до розвитку соціального підприємництва стало затвердження у 2002 році Програми розвитку. Соціальні підприємства Великобританії динамічно розвиваються, однак не мають єдиної правової моделі. Прибутки соціальних підприємств не оподатковуються за умов, якщо прибуток використаний для реалізації соціальних цілей підприємства або якщо комерційна діяльність здійснюється у процесі реалізації соціальної мети [4].	Для України можливе часткове використання англійської моделі, бо існує проблема невисокої ефективності управління розвитком соціального підприємництва за умов відсутності єдиної правової моделі, тобто статус соціального підприємства може надаватися окремим компаніям, для яких передбачені визначені пільги та державні гарантії.
Німецька	У Німеччині соціальні підприємці зацікавлені лише в обмеженні їх власної відповідальності та існуванні сприятливої системи оподаткування. Німецькі соціальні підприємці кваліфікують свою діяльність як «діяльність, спрямовану на спільний добробут», однак їх підтримка з боку держави не має системного характеру [5].	Доцільно використовувати досвід законодавчого врегулювання статусу соціального підприємства як такого, що повинно «слугувати спільному добробуту та інтересу», при чому користь від діяльності повинна охоплювати широке коло спільноти..
Американська	Засновники соціальних підприємств не отримують дивіденди, а прибуток повністю використовують на виплату зарплати або розширення соціальної діяльності організацій. Тобто підприємство може отримати податкові пільги лише у разі отримання статусу некомерційної організації. Державна підтримка проявляється у наданні грантів з бюджету, фінансуванні окремих програм, інформаційній підтримці [6].	Можливо використовувати досвід впровадження сертифікації діяльності соціальних підприємств, що підтверджує визнання факту провадження соціально-корисної, некомерційної діяльності, а також застосування практики надання грантів з бюджету, кредитів та фінансування окремих програм.
Польська	Засновники соціальних кооперативів звільняються від реєстраційних зборів і можуть отримати одноразову грошову допомогу для початку провадження підприємницької діяльності у розмірі, що не перевищує 4 розміри середньої зарплати на кожного члена-засновника соціального співробітництва. Також надаються податкові послаблення [7].	Можливе використання практики створення соціальних кооперативів, основною ознакою яких є те, що не менше 50% членів підприємства повинні відноситися до категорії людей, що опинилися в складній життєвій ситуації.
Бразильська	Соціальні підприємства функціонують у формі асоціацій або фондів. Процедура реєстрації соціальних підприємств є досить складною та потребує ряду процедур, результати яких повинні відповідати поставленим вимогам до такого виду діяльності з подальшим отриманням пільг. Крім того, такі організації повинні регулярно оприлюднювати стан своїх розрахункових рахунків [8].	Необхідним є створення структури, подібної до Національної ради соціальної допомоги, що має займатися реєстрацією та сертифікацією соціальних підприємств, а також зобов'язати такі підприємства вести бухгалтерський облік усіх доходів та витрат
Індійська	Соціальні підприємства функціонують у формі благодійних фондів або неприбуткових організацій. Вони повинні 80% прибутку використовувати на благодійність, а 20% - на налагодження оперативної внутрішньої діяльності. Якщо діяльність фінансується за рахунок грантів, то підприємство повинно використовувати 100% свого доходу на благодійність. У законодавстві затверджено, що саме для соціальних підприємств доцільно вважати благодійними цілями [9].	Для України доцільним є використання досвіду Індії у аспекті законодавчого врегулювання відсоткового співвідношення розподілу використання отриманого соціальним підприємством прибутку, а також затвердження соціальних цілей, на основі якого соціальні підприємства можуть бути звільнені від сплати податків.

Рис. 1. Національні моделі розвитку соціального підприємництва

Таблиця 1

Національні особливості нормативно-правового регулювання соціального підприємництва

Країна	Нормативно-правова база	Роль, функції та особливості її реалізації
Великобританія	«Закон про соціальні блага» (2013 р.)	Зазначений закон розширює можливості соціальних підприємств в сфері надання державних послуг. Від місцевих органів влади вимагається враховувати при укладанні договорів на закупівлю продукції або послуг такий показник, як соціальна користь, головним критерієм якої визначено підвищення якості послуг. Від органів місцевої влади також вимагається вдаватися до допомоги «соціальних консультантів» і експертів, проводити опитування щодо покращення застосування та розуміння показника соціальної користі [10].
Канада	Законодавство про благодійні та кооперативні корпорації	Законодавство сприяє розвитку соціальних підприємств на рівні традиційних підприємств, втім, розмежовуються підприємства соціального бізнесу та бізнесу соціального призначення [11]. Для соціальних підприємств обов'язковою вимогою є створення спеціальної ради - Ради соціального підприємства, що повинна спостерігати за виконанням правових основ щодо соціального підприємництва. Фахівці державних служб та спеціалісти органів місцевого самоврядування зобов'язані безоплатно на регулярній основі проводити зустрічі, щоб допомогти соціальним підприємствам зростати і розвиватися.
США	Законодавство встановлює процедури щодо здійснення певних проектів	У законі чітко встановлена сфера інтересів всіх секторів економіки, права і обов'язки фінансових та компенсаційних структур [12]. Основними методами виступають торги та процедури, встановлені Державним департаментом. Для проектів, які коштують не менше 300 мільйонів доларів, за законом, створюється Консультативний Комітет, який розглядає пропозиції й їх відповідність правовим актам. Для конкуруючих і небажаних проектів та пропозицій визначаються критерії оцінки, які враховують низку чинників: досвід роботи у даному напрямі роботи; демонстрація можливості виконати необхідну роботу тощо.
Ірландія	«Закон про загально-приватне партнерство» (2002 р.)	Держава делегує повноваження державного управління приватним компаніям, а ті, у свою чергу, громадським об'єднанням [13]. Відповідно розглядають два рівні партнерства: державно-приватне і суспільно-приватне. При цьому, бізнес-структури заключають угоди з державою, а також з громадськими об'єднаннями. У центрі партнерських відносин є бізнес, який частину повноважень делегує громадськості. Держава ці процеси не контролює, а відповідальним є бізнес.
Італія	«Закон про соціальні кооперативи» (1978 р.), «Концепція громадсько-корисних організацій» (1991 р.)	Було відкрито ринок соціальних послуг, що дозволило приватним особам конкурувати за надання послуг, у результаті чого системи соціального забезпечення стали більш ліберальними і з двійними підходами, при якій держава з органами місцевого самоуправління забезпечує найбільш знедолених не в обмін на прибуток організацій. З 1991 р. кооперативи перестали надавати такі послуги. Вводяться загальні нормативні акти, які регулюють діяльність громадсько-корисних організацій. У результаті цих реформ з'явилися сотні операційних фондів, які стали постачальниками соціальних послуг [14].

Аналіз національних моделей розвитку соціального підприємництва та особливостей його нормативно-правового регулювання дозволяє зробити висновок, що для ефективного розвитку в Україні соціального підприємництва доцільно впровадити наступні положення: врахування такого показника, як соціальна користь (Великобританія); введення «соціальних консультантів», експертів (Великобританія, Канада); законодавче врегулювання юридичних зобов'язань уряду будувати партнерські відносини з некомерційним сектором (Австрія, Бельгія, Великобританія,

Іспанія); створення рад соціальних підприємств (Канада); делегування повноважень державного управління (Ірландія); встановлення процедур щодо здійснення певних проектів і відповідальності за корупційні дії (США, Словенія); децентралізації системи соціального забезпечення (Італія) тощо.

Розглянувши досвід окремих країн, проаналізуємо стан та перспективи розвитку соціального підприємництва в Україні. По-перше, на сьогоднішній день відсутні ґрунтовні вітчизняні дослідження щодо змісту соціального підприємництва та його правового регулювання. Спостерігається використання категорій «соціально відповідальний бізнес», «соціальний бізнес» та «соціальне підприємство» як синонімів. По-друге, в українському законодавстві відсутні положення або будь-які згадування соціального підприємництва. Законопроект «Про соціальне підприємництво» був представлений на розгляд до Комітету Верховної Ради з питань економічної політики у 2013 році, але не набрав чинності. По-третє, не висвітлюється проблема правового забезпечення діяльності підприємств, створених громадськими об'єднаннями, що працюють у форматі соціального підприємництва. З одного боку, є дозволи на таку діяльність у Законі України «Про громадські об'єднання» та у Господарському і Податковому Кодексах України, з іншого – не сформована методологія правового забезпечення такої діяльності та державного управління нею.

Складність становлення соціального підприємництва, на думку керівника Всеукраїнського ресурсного центру розвитку соціального підприємництва Василя Назарука, полягає у наступному: надлишок законів, що суперечать один одному; головним джерелом прибутку підприємці, які працюють у соціальній сфері, вважають гранти, що йде у розріз із міжнародною практикою; безпечність підприємців, які не переживають за майбутнє компанії, створеної за рахунок чужих коштів; абсолютна відсутність підтримки з боку держави; соціальні підприємці не шукають підтримки спільнот [15].

Аналізуючи розвиток соціального підприємництва в Україні, доцільно соціальне підприємництво визначити як вид діяльності, спрямований на вирішення соціальних проблем. Також можна вважати, що воно утворюється безпосередньо на волонтерському русі, та є певним гібридом волонтерського руху та класичного підприємництва. Прибутки, що отримує соціальне підприємство, спрямовуються на його розвиток та розширення, громадські справи чи на вирішення гострих суспільних проблем. Діяльність соціального підприємства поширюється на такі галузі, як освіта, охорона навколишнього середовища, боротьба з бідністю, захист прав людини тощо.

В Україні можливі наступні підходи до розуміння практики соціального підприємництва: соціальне підприємництво як спосіб соціальної підтримки певних груп населення; соціальне підприємництво як механізм сприяння економічному розвитку, підтримки підприємництва; соціальне підприємництво як альтернативний державному механізм вирішення соціальних проблем; соціальне підприємництво як соціально орієнтований бізнес [16].

Щодо перспектив розвитку, то більшість експертів стверджують, що соціальне підприємництво має великі можливості в Україні. Серед них можна виділити наступні: відсутність спеціального закону, що дає можливість знайти оптимальну організаційно-правову форму для підприємств; наявність ресурсів, в яких не зацікавлений традиційний бізнес (біженці, національні меншини, особливі соціальні категорії); підтримка соціального підприємництва міжнародними фондами. За таких умов доцільно запропонувати механізм розвитку соціального підприємництва, що розкриває цілі, принципи, критерії, компоненти та позитивні ефекти від розвитку соціального підприємництва (рис. 2).

Мета соціального підприємництва – не отримання прибутку, а виробництво продукту або послуги, призначеної для вирішення суспільної проблеми.

Позитивні ефекти від розвитку соціального підприємництва

сприяння подоланню соціальної ізоляції – працевлаштування людей з обмеженими фізичними можливостями, безробітних;
 забезпечення розвитку нових напрямів реформування державних соціальних послуг;
 формування та розвиток нових видів соціальних послуг, що залишаються поза увагою звичайного бізнесу у зв'язку з малоприбутковістю, непопулярністю, відсутністю належної професійної підготовки;
 сприяння зниженню навантаження на місцеві бюджети у вирішенні соціальних проблем, що є актуальним в сучасних умовах.

Рис. 2. Механізм розвитку соціального підприємництва

Основною метою соціального підприємництва слід вважати не отримання прибутку, а виробництво продукту або послуги, призначеної для вирішення суспільної проблеми. Основними принципами, що покладено у діяльність соціального підприємства, доцільно вважати: принцип соціального партнерства і прозорості взаємин держави і бізнесу; принцип добровільності та непримусовості, ініціативності з боку суб'єкта господарювання; принцип системності державної політики, розділення політичних, економічних і господарських функцій; принцип раціональності та ефективності інституціонального забезпечення.

Встановлено, що позитивними сторонами розвитку соціального підприємництва є:

- сприяння подоланню соціальної ізоляції – працевлаштування людей з обмеженими фізичними можливостями, безробітних;

- забезпечення розвитку нових напрямів реформування державних соціальних послуг;

- залучення цільових груп до виробництва товарів чи надання послуг (розв'язання проблем ресоціалізації, адаптації, працевлаштування тощо);

- сприяння залученню громадян до участі у соціальних ініціативах на волонтерських засадах, об'єднання громад навколо соціальних проблем;

- формування та розвиток нових видів соціальних послуг, що залишаються поза увагою звичайного бізнесу у зв'язку з малоприбутковістю, непопулярністю, відсутністю належної професійної підготовки;

- надання якісних послуг та товарів представникам цільової групи на пільгових умовах (тим самим задовольняючи їх потреби та покращуючи якість життя);

- забезпечення більш ефективного використання існуючих ресурсів у вирішенні соціальних проблем;

- сприяння зниженню навантаження на місцеві бюджети у вирішенні соціальних проблем, що є актуальним в сучасних умовах [17].

Доцільно зацентувати увагу на тому, що для активізації розвитку соціального підприємництва в Україні необхідним є:

- розробка та впровадження Закону «Про соціальне підприємництво», що визначав би чіткі критерії соціального підприємництва та створив правові механізми підтримки соціальних підприємств;

- поширення ґрунтовної інформації про соціальне підприємництво, особливо серед безробітного населення;

- розробка програм з професійного навчання населення основам соціального підприємництва;

- створення спеціальних кредитних програм для залучення фінансових коштів для запуску соціального підприємства.

Висновки. Підкреслюючи актуальність проблеми становлення та розвитку соціального підприємництва в Україні як напряму державного регулювання ринку праці, можна зробити такі узагальнюючі висновки. Україна знаходиться тільки на початковому етапі: соціальне підприємництво тільки починає формуватися, вивчаються різноманітні методики та підходи, досліджуються форми та напрями. Соціальне підприємництво, хоч і повільно, але перетворюється на реальний механізм вирішення суспільних проблем в Україні, коли підприємництво у соціальній сфері, охоплює різні соціально незахищені верстви населення. Для стрімкого розвитку соціально корисної підприємницької діяльності необхідно створення правового забезпечення та норм її регулювання. Головну роль у цьому процесі повинна відігравати саме держава, яка через механізми стимулювання повинна визначити стратегію розвитку підприємництва та його взаємодію з соціумом. Корисним для України є використання досвіду європейських країн, що полягає у державній підтримці та сприянні збільшенню

масштабів такої діяльності, впровадженні сертифікації діяльності соціальних підприємств, що підтверджує визнання факту провадження соціально-корисної, некомерційної діяльності, а також застосування практики надання грантів з бюджету, кредитів та фінансування окремих програм, наданні значних податкових пільг за умов, якщо прибуток використаний для реалізації соціальних цілей підприємства або якщо комерційна діяльність здійснюється у процесі реалізації соціальної мети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кикал Дж. Социальное предпринимательство: миссия – сделать мир лучше / Джилл Кикал, Томас Лайонс; пер. с англ. – М.: Альпина паблишер, 2014. – 304 с.
2. Галушка З. Феномен соціального підприємництва: поняття та перспективи розвитку в Україні / З. Галушка // Вісник КНУ ім. Т.Шевченка. Серія «Економіка». – 2013. – Вип. 148. – С. 16-17.
3. Кіреєва О. Б. Соціальне підприємництво як інструмент державної соціальної політики / Кіреєва О. Б. – Київ, 2010. - 13 с.
4. Social Enterprise Solutions for 21st Century Challenges. The UK Model of Social Enterprise and Experience // Publications of the Ministry of Employment and the Economy. – 2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tem.fi/files/26789/TEM_25_2010_netti.pdf.
5. The Development of Social Entrepreneurs in Germany [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uni-muenster.de/imperia/md/content/ifpol/mitarbeiter/zimmer/development_of_social_entrepreneurs.pdf.
6. Social Enterprise Social Innovation and Social Entrepreneurship in Poland: A National Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fp7-efeseiis.eu/national-report-poland>.
7. Досвід Сполучених штатів Америки щодо розвитку та підтримки соціального партнерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slideshare.net/Vovainer/ss-36115255>.
8. Fostering Social Entrepreneurship in Brazil [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://weforum.org/pdf/schwabfound/Linklaters_Schwab_Report.pdf.
9. Social Entrepreneurship in India // Overseas Indian Facilitation Centre [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oifc.in/social-entrepreneurship-india>.
10. Зверева Н. Социальное предпринимательство. Новые веяния и пути развития [Електронний ресурс] : портал «Новый бизнес: социальное предпринимательство» / Н. Зверева. – Режим доступу : <http://www.nb-forum.ru/interesting/experts/zvereva-trendu.html>.
11. Legal structures for Social Ventures: Social Enterprise, Social Business and cooperatives in Canada [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.marsdd.com/mars-library/legal-structures-for-social-ventures-social-enterprisesocial-business-and-cooperatives-in-canada/>.
12. Public Private Partnership Legislation in Washington State. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.pacificallawgroup.com/public-private-partnershiplegislation-in-washington-state/>.
13. State Authorities (Public Partnership Arrangements) Act, 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.irishstatutebook.ie/2002/en/act/pub/0001/sec0003.html>.
14. Social enterprise in the united states and abroad - NCNE .... [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nationalcne.org/index.cfm/fuseaction/feature.display/feature_id/141/inde.
15. П'ять парадоксів соціального підприємництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gurt.org.ua/blogs/Василь%20Назарук/1288/bull>.

16. Mair J. Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight. / J.Mair, I.Marty. // Journal of World Business. – 2006. – № 41. – P. 36-44.

17. Развитие в Украине социального предпринимательства позволит решить проблемы с социальной адаптацией незащищенных категорий населения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://socialbusiness.in.ua/index.php/novyny/v-ukraini/100-razvitie-v-ukraine-sotsial-nogo-predprinimatel-stva-pozvolit-reshit-problemy-s-sotsial-noj-adaptatsiej-nezashchishchennykh-kategorij-naseleniya>.